

Özdemir-Ocaklı, B. (2020). Finansal Sosyal Hizmet: Türkiye İçin Yeni Bir Sosyal Hizmet Alanı. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(1), 279-302.

Derleme

*Makale Geliş Tarihi:07.12.2019
Makale Kabul Tarihi: 15.01.2020*

FİNANSAL SOSYAL HİZMET: TÜRKİYE İÇİN YENİ BİR SOSYAL HİZMET ALANI

Financial Social Work: A New Social Work Field for Turkey

Burcu ÖZDEMİR OCAKLI*

* Dr., Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, burcu.ozdemir@ankara.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-9027-2880

ÖZET

Kırılganlaşan para piyasaları, ekonomik krizler ve bununla birlikte ortaya çıkan sosyal refah devletlerinin kemer sıkma politikaları, finansal açıdan kırılgan grupların yeni çözümlere yönelmesini gerektirmektedir. Geleneksel sosyal hizmet uygulamaları ise bu ihtiyacı karşılamada yetersiz kalmaktadır. Bütüncül ve sürdürülebilir bir bakış açısına sahip olan finansal sosyal hizmet uygulamaları ise giderek yaygınlaşmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkan bu sosyal hizmet müdahalesi kırılgan bireylerin, grupların ve toplulukların finansal olarak güçlendirilmesini amaçlamaktadır. Bu makalenin amacı göreceli olarak yeni ortaya çıkan ve kendini diğer benzer uygulamalardan ayıran bu sosyal hizmet müdahalesi türünü açıklamak ve Türkiye'deki sosyal hizmetler sistemi ve politikalar kapsamında tartışmaktır.

Anahtar Kelimeler: *Finansal sosyal hizmet, finansal güçlendirme, finansal yapabilirlik ve varlık geliştirme*

ABSTRACT

The emergence of fragile markets, economic crises and the following austerity policies by social welfare states require vulnerable groups to turn to new financial solutions. Conventional social work interventions, on the other hand, are not able to meet this demand. Taking on a holistic and sustainable approach, financial social work interventions are becoming more common as a practice. Having emerged in the United States, financial social work interventions aim to empower vulnerable individuals, groups and communities financially. The objective of this article is to explain this relatively new and unique social work intervention model and to discuss its implications in the scope of social services and policies in Turkey.

Key Words: *Financial social work, financial empowerment, financial capability and asset building*

GİRİŞ

21. yüzyılın başlangıcıyla birlikte hemen hemen tüm ülkelerde ekonomik krizler yaşanmaya, küresel kemer sıkma politikalarıyla birlikte en cömert refah devletleri bile sosyal yardımlarda kesinti yapmaya başlamıştır. Finansal istikrarsızlığın ve güvencesizliğin yüksek olduğu bu dönemlerde, yoksulluğun ve gelir eşitsizliklerinin giderilmesi daha zor ve karmaşık bir hal almıştır. Geleneksel kamu politikaları ve sosyal hizmet müdahaleleri, gelir adaletini sağlamakta yetersiz kalmaya başlamıştır.

Bununla birlikte sosyal güvenlik ve vergi sistemleri daha karmaşık bir hal almış, bireylerin doğru bilgiye ulaşmaları giderek zorlaşmıştır. Giderek yaygınlaşan neo-liberal para politikaları da bireylerin kişisel maddi durumları ile birinci dereceden sorumlu olmaları gerektiğine vurgu yapmaktadır. Azalan sosyal yardımlar, özelleşen kamu hizmetleri, bireysel emekliliğe artan vurgu ve benzeri gelişmeler, doğru finansal karar vermenin önemini giderek artırmaktadır. Tüm bu karmaşık finansal sistem içerisinde özellikle kırılgan gruplar daha çok desteğe ihtiyaç duyar hale gelmişlerdir. Hızla değişen küresel, ulusal ve yerel finansal yapılar, yeni bir sosyal hizmet anlayışı gereksinimini ortaya çıkarmıştır. Bu ihtiyaca yönelik olarak ise “Finansal Sosyal Hizmet” uygulaması ortaya çıkmıştır.

Finansal sosyal hizmet, kırılgan bireylerin ve toplulukların finansal olarak güçlendirilmesini amaçlayan nispeten yeni bir sosyal hizmet uygulaması alanıdır. Her ne kadar finansal güçlendirme sosyal hizmet disiplininin temel çatısını oluştursa da, finansal sosyal hizmet uygulamaları finansal güçlendirmeye bakış açısı ve kullandığı yöntemler açısından diğer uygulamalardan ayrılmaktadır. Finansal sosyal hizmet hem kaynak yaratmada, hem de var olan kaynakları yönetmede destek sağlamayı öngörmektedir. İşte bu noktada finansal sosyal hizmetin amaçları Amartya Sen’in tanımladığı yapabilirlikleri artırma, finansal olarak gelir getirici aktivitelerde bulunabilme ile örtüşmektedir (Sen, 2004). Finansal sosyal hizmet uygulamaları müracaatçıların sadece maddi yönlerini değil, var olma kapasitelerini de geliştirmeye yönelik müdahaleler içermektedir. Buna ek olarak, finansal sosyal hizmet finansal güçlendirmeye bütüncül bir yaklaşım getirmeyi amaçlamaktadır. Bu bütüncül yaklaşım hem mikro, hem mezo, hem de makro düzeyde uygulama yapılmasına imkân sağlamaktadır.

Türkiye özelinde yapılan literatür taraması sonucunda finansal sosyal hizmetle ilgili bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu makalenin temel amacı literatürdeki bu teorik boşluğu doldurmaya yönelik bir derleme sunarak finansal sosyal hizmet alanını

tanıtmaktır. Bununla birlikte bu makale Türkiye'deki benzer uygulamaları irdeleyerek finansal sosyal hizmet müdahalelerinin uygulanabilirliğini ülkemizdeki sosyo-ekonomik destek mekanizmaları çerçevesinde tartışmayı hedeflemektedir. Bu hedef doğrultusunda öncelikle finansal sosyal hizmetin kısa tarihçesi verilmiş; finansal sosyal hizmeti diğer uygulamalardan ayıran farklı müdahale düzeyleri (mikro-mezo-makro) ve sahip olduğu bütüncül yaklaşım açıklanmıştır. Daha sonra ise güçlendirme yaklaşımı ekseninde sosyal hizmet uzmanlarının finansal sosyal hizmet uygulamaları kapsamındaki rolleri tartışılmıştır. Bu rollerin gerektirdiği bilgi, beceri ve değerlere değinilmiş; özellikle kırılgan gruplarla yapılan finansal sosyal hizmet müdahaleleri açıklanmıştır. Finansal sosyal hizmet müdahalelerinde bulunabilecek nitelikli uzman yetiştirilmesi hususunda ise özellikle Amerika Birleşik Devletleri'ndeki sosyal hizmet okullarındaki mevcut durum değerlendirilmiştir. Tartışma bölümünde ise ülkemizdeki mevcut finansal sosyal hizmet uygulamalarına dair kısa bir değerlendirme yapılmıştır. Sonuç kısmında ise finansal sosyal hizmete dair ihtiyaca vurgu yapılmış, ülkemizde yapılabilecek uygulama önerileri getirilmiştir.

Finansal Sosyal Hizmetin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Finansal sosyal hizmet uygulamalarının tarihi sosyal hizmet mesleği kadar eskidir (Stuart, 2016). Ancak modern anlamda günümüzün ihtiyaçlarına cevap verebilecek bütüncül bir finansal sosyal hizmet anlayışının tarihi oldukça yenidir. "Finansal sosyal hizmet" kavramı ilk olarak Amerika Birleşik Devletleri'nin Kuzey Carolina eyaletinde bulunan Finansal Sosyal Hizmet Merkezi'nde (CFSW) Reeta Wolfsohn tarafından geliştirilen dönüştürücü bir öğrenme modeli olarak ortaya çıkmıştır (Wolfsohn, 2012). İlk olarak, 1997 yılında, Wolfsohn "paranın toplumsal cinsiyetine" ve erkekler ve kadınlar arasındaki ekonomik eşitsizliklere dikkat çekmek için "femonomi (femonomics)" terimini kullanmıştır (CFSW 2018). 2003 yılında, bu terim daha kapsamlı bir bakış açısına sahip ve sosyal hizmetin önemli bir alt alanı haline gelen "finansal sosyal hizmete" dönüşmüştür. Sadece kadınların değil, yaşlılar, engelliler ve göçmenler gibi diğer kırılgan grupların da faydalanabileceği bir sosyal hizmet dalı haline gelmiştir. Sosyal adaleti benimseyen sosyal hizmet disiplininin, "ekonomik adalet" kavramı üzerine yoğunlaşmış bir alt dalı olan finansal sosyal hizmet, gelir dağılımındaki eşitsizliklere dikkat çekmeyi amaçlamıştır. Finansal sosyal hizmet uygulamalarının yapılabilmesi için öncelikle uygulayıcı olan sosyal hizmet uzmanlarının yetiştirilmesi konusu gündeme gelmiştir. Ekonomik adaletin savunucuları olan sosyal hizmet eğitimcileri ve araştırmacılar bir araya gelerek 2008 yılında Finansal Sosyal Hizmet İnisiyatifi (FSWI)'ni başlatmışlardır. Maryland

Üniversitesi Sosyal Hizmet Okulu'nda ortaya çıkan bu inisiyatif, finansal sosyal hizmeti “bireysel ve toplum ekonomik istikrarına kapsamlı bir yaklaşım” olarak tanımlamaktadır (UMBSSW, 2018). İlk finansal sosyal hizmet sertifikasını veren bu okuldan sonra farklı sosyal hizmet okullarında da benzer girişimler ortaya çıkmıştır. Bazı sosyal hizmet okulları finansal sosyal hizmet yerine, “finansal yapabilirlik ve varlık geliştirme” ifadesini kullanmaktadır (Frey ve diğ., 2017a). Kullanılan isimler farklı olsa da, her iki uygulamada da kırılgan grupların ekonomik yönden güçlendirilmesini amaçlamakta ve benzer yöntemler kullanmaktadır.

Farklı Düzeylerde Finansal Sosyal Hizmet

Finansal sosyal hizmet, mikro düzeyde finansal terapi ve finansal iyileştirme gibi yaklaşımlarla örtüşen yöntemler kullansa da, hem mezo, hem de makro düzeyde müdahale unsurları barındırması sebebiyle kendini diğer uygulamalardan ayırmaktadır. Uluslararası Sosyal Hizmet Federasyonu sosyal çalışmayı “uygulamaya dayalı bir meslek ve sosyal değişim ve kalkınmayı, sosyal uyumu ve insanların güçlendirilmesini ve özgürlüğünü teşvik eden bir akademik disiplin” olarak tanımlamaktadır (IFSW, 2014). Bu tanıma göre sosyal hizmet; bireylerin, ailelerin, grupların ve toplulukların kurtuluş ve güçlenmenin merkezinde yer aldığı mikro, mezo ve makro seviyeleri dâhil olmak üzere pek çok düzeyde çalışır. Farklı uygulama düzeyleri nedeniyle, finansal sosyal hizmet, kendisini hem bireysel hem de yapısal finansal sorunları ele alan kapsamlı bir uygulama alanı olarak ayırmaktadır.

Mikro düzeyde, sosyal hizmet çalışmaları, bireylerin ve ailelerin finansal güvenliklerini inşa etmeleri veya yeniden inşa etmelerine yardımcı olmak için psiko-sosyal ve ekonomik varlıkları güçlendiren değerlendirmeler ve müdahaleler kullanır. Finansal sosyal hizmetin temel amaçlarından biri müracaatçıların finansal davranışlarını değiştirmelerine yardımcı olmaktır. Finansal davranış, harcama, borçlanma, tasarruf, yatırım, bütçeleme ve risk yönetimi gibi para yönetimi ile ilgili herhangi bir davranış olarak tanımlanmaktadır (Xiao, 2008). Finansal davranış, ekonomi, finans, psikoloji, aile terapisi ve aile ve tüketici davranışları çalışmaları gibi birçok disiplin kapsamında çalışılmaktadır (Schuchardt ve diğ., 2007). Kişilik özellikleri ve psikolojik süreç bireysel faktörlerin önemli bir bölümünü oluşturur ve aile öyküsü finansal davranış üzerinde son derece etkilidir (Nyhus ve Webley, 2001). Yapılan araştırmalar da çoğu zaman finansal davranışın ve verilen finansal kararların ekonomik durumu belirlemede büyük rol oynadığını göstermektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde sosyal hizmet uzmanlarıyla yapılan bir araştırmada, sosyal hizmet uzmanları

müracaatçıların içinde buldukları kötü maddi koşulların ve verdikleri kötü finansal kararlardan kaynaklandığını belirtmişlerdir (Despard, Chowa ve Hart, 2011). Gelişmekte olan ülkelerde de farklı gruplara yönelik yapılan finansal okur-yazarlık eğitimlerinin finansal bilgi ve davranışları olumlu yönde etkilediğine ilişkin araştırmalar bulunmaktadır (Kefela, 2011; Sayingoza, Bulte ve Lensink, 2014). Finansal davranışı değiştirmek için eğitim, danışmanlık ve çeşitli terapötik (motivasyonel görüşmeler, bilişsel-davranışsal terapi vb.) yöntemler kullanılmaktadır. Tüm bu müdahale yöntemleri için sosyal hizmet uzmanlarının finansal sosyal hizmete yönelik bilgi, beceri ve değer bilgisine sahip olması gerekmektedir.

Mezo düzeyde ise finansal sosyal hizmet yerel kaynakların harekete geçirilmesiyle ilintilidir. Finansal sosyal hizmet uygulamaları, uygun krediye, uygun finansal ürünlere ve toplum için mevcut kamu yararlarını ve ekonomik desteğe erişimi teşvik etmeyi amaçlar. Müracaatçı grupların farklılık gösteren finansal ihtiyaçlarını karşılamak için mevcut kaynaklar bazen yetersiz kalabilmektedir. Böyle durumlarda sosyal hizmet uzmanları yerel kaynakları harekete geçirebilme gücüne sahiptirler. Müracaatçılar belirli finansal kaynaklara ulaşma konusunda yardıma ihtiyaç duyabilmektedir. Bu tür durumlarda sosyal hizmet uzmanları kaynak yaratmak için yerel kaynakları harekete geçirebilme gücüne sahiptir. Yerel bankalardan düşük faizli kredi imkânları yaratmak, belediyeler ve diğer yerel yönetimlerle istihdam ve girişimcilik konularında işbirliği yapmak, var olan eğitim programlarıyla bağlantı kurmak mezo düzeyde yapılabilecek finansal sosyal hizmet müdahalelerine örnek teşkil etmektedir.

Makro düzeyde, finansal sosyal hizmet, savunmasız ve hizmet verilmeyen nüfusların çıkarları için politika savunuculuğunu yapmayı gerektirmektedir (UMBSSW, 2018). Finansal krizler, işsizlik ve iş piyasası, sosyal güvenlik sistemi, refah sistemi ve sosyal yardımların sağlanması gibi müracaatçıların finansal davranışlarını etkileyen farklı dış ve yapısal faktörler de vardır (Despard ve diğ., 2012). Tüketici koruma yasalarının yeterli olmayışı, müracaatçıların yaşadığı finansal sıkıntılarda da rol oynamaktadır (Willis, 2008). Tüm bu yapısal faktörler aynı zamanda finansal sosyal çalışmanın kapsamına girer ve lobicilik ve savunuculuk yoluyla makro düzeydeki politikaları etkilemeyi amaçlar.

Yine makro düzeyde uluslararası kuruluşların da yoksullukla mücadeleye ilişkin birçok çalışması bulunmaktadır. Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu (IMF) gibi finansal kuruluşlar kredi, hibe ve mikro-kredi gibi yöntemlerle gelişmekte olan ülkelere destek olmaktadır. Benzer şekilde Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği Komisyonu ve

OXFAM gibi uluslararası kuruluşlar yoksullukla mücadelede maddi, ayni ve kapasite geliştirmeye yönelik yardımlar yaparak finansal açıdan kırılgan grupların güçlenmesine katkıda bulunmaktadır. Bu uluslar üstü girişimler de makro düzeyde finansal sosyal hizmet uygulamaları arasında yer almaktadır.

Ayrıca makro düzeyde, finansal sosyal hizmetin refah devletlerini destekleyici bir rolü bulunmaktadır. Günümüzde işlevselliğini yitiren ve artık sürdürülebilir olmayan belirlenmiş katkı esaslı emeklilik sistemleri, çalışanları bireysel birikim ve bireysel emeklilik sistemlerine yönlendirmektedir. Refah devletlerinin üzerindeki yük de sosyal yardımların kısıtlanmasına sebep olmaktadır. Bütün bu kemer sıkma politikaları kırılgan grupların daha iyi bir finansal planlama yapmalarını gerektirmektedir. Finansal sosyal hizmetin amacı müracaatçıları sosyal yardımlara bağımlı hale getirmek değil, onlara yaşam boyu kullanabilecekleri beceriler kazandırarak kendi finansal tercihlerini yapabilmelerini sağlamaktır. Böylece finansal sosyal hizmet hem mikro düzeyde müracaatçıları, hem de makro düzeyde refah devletini güçlendirmeyi hedeflemektedir.

Bütüncül Yaklaşım

Sosyal hizmet disiplini genellikle finansal açıdan savunmasız gruplarla ilişkilendirilmiş olsa da, finansal davranış sosyal hizmet için nispeten yeni bir kavramdır. İktisat ve işletme gibi alanlarda da tüketim tutum ve davranışlarının araştırılması, pazar analizlerinin yapılması açısından büyük önem taşımaktadır. Ancak bu çalışmaların amacı tüketim desenlerini anlayarak üretimin yönlendirilmesini sağlamaktır. Arz ve talep arasındaki bu ilişkiye yönelik çalışmalarda odak noktası tüketilen meta iken, finansal sosyal hizmet bu tüketimdeki insana odaklanır. Yukarıda da belirtildiği gibi finansal iyileştirme (financial healing) ve finansal terapi (financial therapy) gibi çeşitli yöntemler Amerika Birleşik Devletleri'nde sıklıkla verilen hizmetler arasındadır ancak bu hizmetler genellikle ücretli hizmetler arasında yer almaktadır. Finansal iyileştirme özellikle Hristiyan misyoner grupları Evangelistler tarafından kullanılan, dini ve spiritüel tabanlı bir yöntemdir ve genellikle bilimsel bir dayanağı yoktur. Finansal terapi ise kanıta dayalı uygulamalar ve müdahaleler yoluyla genel refahı iyileştirmek için insanların düşünmesine, hissetmesine ve farklı davranışlarda bulunmasına yardımcı olan hem terapötik hem de finansal yeterlilikler tarafından bildirilen bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Financial Therapy Association, 2018). Ancak, finansal sosyal hizmet, hem vaka değerlendirmelerinde, hem planlamada, hem de müdahale

sürecinde bütüncül bir yaklaşıma sahip olduğu için kendini diğer finansal uygulamalardan ayırmaktadır.

Sosyal hizmet, uygulamalarında genel insan davranışını ve gelişimini değerlendirdiği gibi, kişiye özgü özellikleri ve deneyimleri de göz önünde bulundurarak müdahale programlarını hazırlayan bir disiplindir. Sosyal hizmet uzmanları çok boyutlu bir değerlendirme yaparak bireyin biyo-psiko-sosyal özelliklerini ortaya koymakta ve buna göre müdahale programının geliştirilmesinde etkin bir rol oynamaktadır. Bu kapsamda genellikle ekolojik yaklaşımı benimseyen sosyal hizmet uzmanları, ekolojik çevrenin birbiriyle bağlantılı farklı sistemlerden oluştuğunu ve bireyin çevresiyle arasında kompleks bir ilişki bulunduğunun bilincindedirler (Derezotes, 2000). Özellikle ileri geneli müdahalelerde kullanılan ekolojik yaklaşım, “çevresi içinde birey” kavramına odaklanarak, bireysel faktörlerin yanı sıra, eğitim sistemi, aile sistemi, sosyal hizmet sistemi, mal ve hizmet sistemi, inanç sistemi, istihdam sistemi ve politik sistem gibi farklı makro sistemlerin bireyler üzerindeki etkilerini incelemektedir (Zastrow, 2004). Finansal sosyal hizmet uygulamalarında da değerlendirme yapılırken ve müdahale planları geliştirilirken bireyin fiziksel, sosyal, ruhsal, bilişsel ve tinsel özelliklerinin yanı sıra yapısal ve kültürel faktörler gibi daha büyük sistemlerin rolü ve etkisi de değerlendirilmektedir.

Finansal sosyal hizmet, finansal sıkıntıların beraberinde getirdiği diğer ruhsal ve sosyal sorunları da göz önünde bulundurması açısından da bütüncül bir yaklaşım özelliğine sahiptir. Örneğin yaşanan ekonomik sıkıntılar beraberinde birçok farklı ruhsal ve sosyal sıkıntıları da getirebilmektedir. Maddi sorunların boşanmaya neden olduğuna dair birçok çalışma bulunmaktadır (Dew, Britt ve Huston, 2012). Ayrıca maddi sıkıntılar birçok intihar vakasının gerçekleşmesinde de önemli rol oynamaktadır (El Issa, 2016). Sosyal hizmet disiplini, gerektiğinde bu tür ruhsal ve sosyal sorunlar için de müdahale programları geliştirebilmesi açısından öne çıkmaktadır.

Buna ek olarak finansal sosyal hizmet uygulamalarında araştırmalara ve kanıta dayalı müdahaleler gerçekleştirilebilmektedir. Örneğin sosyal hizmet uzmanları müracaatçıların finansal endişe düzeylerini değerlendirerek müdahale planları hazırlayabilmektedirler. Finansal endişe ölçeği, müracaatçıların yaşadığı finansal endişenin düzeyini ve genel iyilik halleri üzerine olan etkisini değerlendiren bir araçtır (Archuleta, Dale ve Spann, 2013). Bu araç aynı zamanda yapılan finansal sosyal hizmet müdahalelerinin etkinliğini ölçmek için de kullanılmaktadır. Zira müdahalelerin

amacı finansal iyilik halini güçlendirmek olduğu kadar, psiko-sosyal iyilik haline de geliştirmek ve iyileştirmektir.

Benzer şekilde finansal sosyal hizmet uygulamalarında bireyin farklı finansal ihtiyaçlarının yanı sıra, paraya ve maddiyata karşı tutumları değerlendirilmektedir. “Para Karakterleri” olarak bilinen bu durum sosyal hizmet uzmanları tarafından incelenerek uygun müdahale programları geliştirilmektedir. Toplayıcı, kaçınıcı, istifçi, para keşişi ve harcamacı gibi farklı para karakterlerine göre sosyal hizmet uzmanları müdahale planlarını oluşturmaktadırlar (Mellan,1995). Finansal danışmanlık veren diğer disiplinlerde bu tür değerlendirmeler ve analizler bulunmamaktadır.

Güçlendirme Yaklaşımı ve Sosyal Hizmet Uzmanının Rolü

Güçlendirme, sosyal hizmet uygulamalarındaki ana hedeflerden biridir ve müracaatçıların kendi hayatlarının kontrolünü ellerine almalarını ve bir insan olarak potansiyellerini ortaya çıkarmalarını sağlar (Adams,1990:43). Bu bağlamda finansal sosyal hizmet, müracaatçıların maddi durumlarını kontrol etmelerine ve dolayısıyla hayatlarını kontrol etmelerine yardımcı olacak becerilerle donatmayı amaçlamaktadır. Sosyal hizmet uygulamaları genellikle düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip bireyler, gruplar, aileler ve topluluklara yönelik olarak tasarlanmakta ve bu grupların güçlendirilmesini amaçlamaktadır (Birkenmaier ve Curley, 2009). Konvansiyonel anlamda finansal güçlendirme genellikle finansal kaynaklarla bağlantı kurma yönünde gerçekleşmektedir. Sosyal hizmet uzmanları, maddi olarak **kırılgan** grupları var olan sosyal yardımlarla buluşturarak onların finansal kaynaklarını güçlendirmeyi amaçlamaktadırlar. Ancak finansal sosyal hizmet bu yaklaşımın bir adım ötesine geçerek finansal kararların müracaatçı tarafından alınmasını hedefler.

Finansal sosyal hizmetin temel amaçlarından biri müracaatçıların finansal okuryazarlık seviyelerini artırarak onları güçlendirmektir. Finansal okuryazarlığın tanımı ve kapsamı üzerinde bir görüş birliği olmasa da, genel anlamda, finansal kavramlar bilgisi, kişisel finansı yönetme yeteneği, uygun finansal kararlar alma becerisi ve gelecekteki finansal ihtiyaçlar için etkili bir şekilde planlama yapabilme kapasitesi olarak tanımlanabilir (Huston, 2010). Daha basit bir tanım, finansal okuryazarlığı “finansal konular hakkında bilinçli yargılarda bulunma, paranın kullanımı ve yönetimi konusunda etkili kararlar alma” olarak tanımlamaktadır (Marcolin ve Abraham, 2006). Finansal okuryazarlık, müracaatçılara geçici olarak finansal kaynaklar sağlamak veya sosyal yardımlara bağımlı hale getirmek yerine, kendi

finansal kaynaklarını yönetmek için gerekli bilgi ve yaşam boyu becerileri kazandırmayı amaçlar.

Finansal sosyal hizmette güçlendirme aynı zamanda müracaatçıların “finansal yeteneklerini” arttırmayı da amaçlamaktadır. “Finansal yetenek” ve “finansal okuryazarlık” terimleri sıklıkla birbirinin yerine kullanılsa da, ekonomik yetenekler kavramından türetilen “finansal kapasitenin” finansal konular hakkındaki bilgi ve bilginin ötesine geçtiği ve kabiliyete atıfta bulunduğu ileri sürülmüştür. Ayrıca, finansal kapasite yaklaşımının bireysel finansal hedeflerden ziyade toplumun refahına daha fazla ilgi gösterdiği tartışılmaktadır (Kindle, 2009). Sosyal hizmetin amaçlarına uygun olarak, finansal kapasitenin artırılması hem birey hem de toplum için istenen bir sonuçtur. Finansal kapasitenin artırılması, hem mikro hem de makro düzeyde güçlendirmeye destek olmaktadır.

Finansal Eğitim programlarının finansal davranışı ve sonuçları olumlu yönde etkileme konusundaki etkinliğini gösteren araştırmalar da vardır (Brown ve diğ., 2016; Lusardi ve diğ., 2017; Totenhagen ve diğ., 2015). Finansal Sosyal Hizmet Merkezi tarafından yürütülen yarı deneysel çalışma aynı zamanda, merkezin sağladığı, finansal kavramlar ve terimlerin anlaşılması ve bilgisinin geliştirilmesi, çeşitli finansal davranışların gerçekleştirilmesinde öz-yeterlilik, finansal anlayışın iyileştirilmesi gibi olumlu sonuçlar ortaya koymaktadır. Yapılan araştırmalar finansal sağlığın fiziksel, zihinsel ve duygusal sağlığı da olumlu yönde etkilediğini göstermektedir (CFSW, 2018; Netemeyer ve diğ., 2018). Bütün bu alanlardaki olumlu değişimler, bütüncül bir güçlendirme etkisine işaret etmektedir.

Güçlendirme sürecinde sosyal hizmet uzmanları birçok rol üstlenmektedirler ve bu roller müracaatçı gruplarının ihtiyaçlarına göre değişkenlik göstermektedir. Danışman, terapist, bağlantı kurucu, eğitimci ve savunucu olarak finansal güçlendirmeyi amaçlayan sosyal hizmet uzmanları en yaygın olarak eğitim yoluyla finansal güçlendirmeyi gerçekleştirmektedirler. Eğitim konuları arasında temel finansal kavramlar, bütçe yapma, vergi ve fatura sistemi, kredi sistemi, sosyal güvenlik ve sosyal haklar ve istihdam olanakları gibi çeşitli konular bulunmaktadır. Finansal danışmanlık yaptıkları bireylerin izlenmesi ve değerlendirilmesi de müdahale planının basamaklarından biridir. Verilen finansal kararları izleme, sonuçlarını değerlendirme ve gerektiğinde yeni bir müdahale planı oluşturma da sosyal hizmet uzmanlarının sorumlulukları arasında yer almaktadır.

Finansal Sosyal Hizmette Bilgi, Beceri ve Değer Standartları

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Sosyal Hizmet Eğitimi Konseyi tarafından 2017 tarihinde yayınlanan ve ekonomik refaha yönelik uygulamalar için müfredat rehberi niteliği taşıyan bir rapor, müracaatçıların ekonomik refahına yönelik yapılacak uygulamalara yönelik sosyal hizmet uzmanlarının sahip olması gereken bilgi, beceri ve değerler standartlarına vurgu yapmaktadır (CSWE, 2017). Özellikle maddi refahın sosyal hizmetteki rolüne dikkat çeken bu rapor, genelci ve ileri genelci ve klinik çalışmalarda gerekli olan standartları belirleyen bir rehber niteliği taşımaktadır (CSWE, 2015). Aşağıda bu rapora göre finansal sosyal hizmet alanında çalışan sosyal hizmet uzmanlarının sahip olması gereken bilgi, beceri ve değer standartları açıklanmıştır.

Bu rehberde göre sosyal hizmet uzmanlarının sahip olması gereken bilgi birikimi arasında sosyal hizmet mesleğinin ekonomik refah ve istihdamla tarihi ilişkisi; ekonomik refaha katkı sunacak kaynaklar (ör. sosyal yardımlar, istihdam olanakları); çok kültürlülük, baskı ve önyargı gibi durumların ekonomik refaha olan etkileri; ekonomik, siyasi, tarihi, sosyal ve örgütsel bağlamların ekonomik refah üzerine etkisi; ekonomik refahı etkileyen sistemik faktörler (istihdam politikaları, asgari ücret vb.), ötekileştirilmiş gruplar ve ekonomik refah ilişkisi; ekonomik refaha yönelik kanıta dayalı uygulama bilgisi; ekonomik eşitsizliklerin nedenlerini ve eşitsizlikleri sürdüren faktörleri açıklayan araştırmalara yönelik bilgi; ekonomik aktivitelerin yaşam seyrindeki yeri; ekonomik refaha katkıda bulunacak insan davranışını ve çevresel faktörleri açıklayacak ekolojik kuram bilgisi (finansal yapabilirlik, davranışsal ekonomi, para psikolojisi vb.); ekonomik refahın birey, aile ve toplum tarafında verilen kararları nasıl etkilediği; ekonomideki anahtar kavramlar; ekonomik adaleti sağlayan fırsatlar ve kaynaklar; istihdam piyasası ve gelir yaratma ile ilgili anahtar kavramlar (çalışan hakları, popüler beceriler, girişimcilik vb.); mikro, mezo ve makro boyutlardaki sosyal politikaların etkileri ve ekonomik refahla ilintili çeşitli kuramlar bulunmaktadır (CSWE, 2017). Bütün bu olgusal, kuramsal ve deneyimsel bilgi alt yapısı, finansal sosyal hizmet alanında uygulama yapacak sosyal hizmet uzmanlarının sahip olması gereken geniş bilgi yelpazesine ışık tutmaktadır.

Finansal sosyal hizmet alanında uygulama yapacak uzmanların sahip olması gereken beceriler arasında ise ekonomik refah alanındaki tüm sorunları belirleyebilme; müracaatçıyla istihdam, gelir ve ekonomik durumu hakkında konuşabilme; gerektiğinde müracaatçıları çalışan haklarını gözeten istihdam kurumlarına ya da finansal ya da yasal kurumlara havale edebilme; etik ikilemlerin üstesinden gelebilme; işverenlerin yasal olmayan uygulamalarını belirleyebilme ve buna uygun müdahale planı geliştirme; finansal olarak kırılgan grupların ihtiyaçlarına cevap verebilme; kültürel yetkinlik ve tevazu; müracaatçıların işsizlik, iş yerinde ayrımcılığa ya da istismara uğraması durumundaki duygusal tepkilerini anlayabilme; mikro, mezo ve makro boyutlarda hak savunuculuğu yapabilme; kanıta dayalı uygulama ve araştırma faaliyetlerinde bulunabilme; müracaatçının ekonomik refahını geliştirecek politikalar belirleme ve analiz etme; kapsamlı bir ekonomik refah analiziyle müracaatçının güçlü yönlerini ve muhtemel engelleri belirleyebilme; müracaatçının ekonomik değişime hazır olup olmadığını anlayabilme; finansal süreçlerde ortaya çıkabilecek stres, depresyon, yas gibi psiko-sosyal süreçlerle başa çıkabilme; finansal koçluk ve danışmanlık yapabilme ve finansal konularda eğitim verebilme bulunmaktadır (CSWE, 2017). Bu süreçteki bütün bu beceriler genelci uygulamada sosyal hizmet uzmanlarının üstlendiği rollerdeki becerilerle örtüşmektedir.

Yukarıda bahsi geçen bilgi ve becerileri destekleyecek olan değerler arasında ise müracaatçının ekonomik refahını değerlendirirken ve buna yönelik müdahaleleri planlarken bireyin kendi kaderin tayin etme hakkına ve insan onuruna saygı gösterme; ekonomik refahı sağlamada çevresel faktörlerin önemini farkında olma; ekonomik refahı artırma sürecinde çok kültürlülük ve farklılıklara saygı duyma; ekonomik refahı olumsuz etkileyen yoksulluk, ayrımcılık gibi sosyal eşitsizliklerle mücadele etme; sosyal adaleti sağlamak için herkes için ekonomik eşitliğin yaratılması gerekliliğine inanma; istihdam ve vergilendirmeye yönelik kamusal politikalarda adaletli uygulamaları destekleme; gelir dağılımında eşitliğe değer verme; müracaatçıların bireysel ve kolektif olarak gelir getirici faaliyetlerde bulunma hakkını destekleme; kanıta dayalı araştırma ve uygulamaların önemini benimseme; müracaatçıların finansal sorunlarıyla ilgilenirken insan ilişkilerinin önemini benimseme; müracaatçıların ekonomik refahına yönelik uygulamalar yaparken onların duygu, beklenti ve korkularına saygı duyma yer almaktadır (CSWE, 2017). Bütün bu değerler sosyal hizmet uzmanlarının mesleki etik, ilke ve sorumluluklarıyla birebir örtüşmektedir.

Kırılgan Gruplar ve Finansal Sosyal Hizmet

Finansal sosyal hizmet uygulamaları genellikle orta ve alt gelir düzeyine sahip gruplar için tasarlanmıştır. Ancak engelliler, yaşlılar ve kadınlar gibi kırılgan gruplar özellikle finansal açıdan daha kırılgandır. Tüketici davranışı araştırma çalışmalarında, kadınlar, gençler, yaşlılar ve daha az eğitilmiş insanlar gibi kırılgan müracaatçı gruplarının yetersiz finansal okuryazarlığı ve yeterliliği konusunda önemli miktarda kanıt bulunmaktadır (FINRA Yatırımcı Eğitim Vakfı 2009; Lusardi 2011; Lusardi ve Mitchell, 2011). Özellikle bu tür gruplar arasında yapılan finansal sosyal hizmet uygulamaları, bu grupların güçlenmesi ve finansal refahlarının artırılması için büyük önem arz etmektedir.

Engellilik özellikle iş yaşamını olumsuz etkileyen bir durumdur. Düzenli bir gelire sahip olmama ya da sosyal yardımlara bağımlı olarak yaşama engelli bireyleri maddi açıdan oldukça kırılgan bir hale getirmektedir. Bu sebeple engelli bireylerin mevcut maddi kaynaklarını yönetmesi, farklı kaynaklar yaratarak geçimlerini idame ettirmeleri açısından finansal sosyal hizmet uygulamaları kritik bir etkiye sahip olabilmektedir. Psikiyatrik bozuklukları olan gruplarla yapılan bir çalışmada finansal okur-yazarlık eğitiminin bu grupların engellilere yönelik yapılan sosyal yardımlar konusunda daha fazla bilinçlendiklerini, temel finansal becerilerinin güçlendiğini ve de olası ekonomik istismarlara karşı daha dirençli olduklarını göstermiştir (Elbogen ve diğ., 2011). Yine benzer gruplarla yapılan finansal sosyal hizmet uygulamaları sonucunda psikiyatrik bozuklukları bulunan bireylerin paralarını daha iyi yönetebildikleri ve dolayısıyla da yaşam kalitelerinin arttığı, hastaneye yatma oranlarının azaldığı ve öz yeterliklerinin arttığı görülmüştür (Jimenez-Solomon ve diğ., 2016). Farklı bir araştırma ise finansal eğitimin engelli bireylerin finansal ihtiyaçlarının yanı sıra, bakım ihtiyaçlarının karşılanmasında da kilit bir rol oynadığını göstermiştir (Dahlem, 2010).

Finansal sosyal hizmetten yararlanabilecek diğer bir grup ise yaşlı bireylerdir. Yaşlı bireylerin finansal açıdan kırılgan olmalarının birçok sebebi bulunmaktadır. Yaşlılıkla birlikte ekonomik istismar ve dolandırıcılık vakaları daha sık görülmektedir (Rabiner, O’Keeffe ve Brown, 2008). Genellikle yaşlı bireylerin yakınları tarafından gerçekleştirilen ekonomik istismar, yaşlı bireylerin ekonomik refahını ve yaşam kalitesini olumsuz olarak etkilemektedir (Kemp ve Mosqueda, 2005; Rabiner ve diğ., 2008). Ayrıca, yaşlı bireylerin sosyal olarak daha fazla izole olmaları, onları ekonomik istismar ve özellikle dolandırıcılık vakaları için daha kırılgan kılmaktadır (Alves ve Wilson, 2008). Bilindiği gibi ülkemizde de yaşlıların önemli bir kısmı bankamatikten

dahi para çekmekte zorlanmakta, çevrelerinden yardım istedikleri kişiler tarafından finansal suiistimale uğrayabilmektedirler. Bu sebeple finansal sosyal hizmet uygulamaları ile yaşlı bireyler bilinçlendirilerek bu vakaların yaşanması önlenabilmektedir. Finansal istismar ve dolandırıcılık durumlarının yaşandığı vakalarda ise sosyal hizmet uzmanları gerekli yönlendirmeleri yaparak ve yaşlı bireylerin haklarını aramalarını sağlayarak danışmanlık hizmeti vermekte, bu tür vakaların psiko-sosyal iyilik halini olumsuz etkilemesi durumunda ise psiko-sosyal destek verebilmektedirler.

Yapılan araştırmalar yaşlı bireyler arasında finansal okur-yazarlığın düşük olduğunu göstermektedir (Bennett ve diğ., 2012; Lusardi, 2012; MacLeod ve diğ., 2017). Yaşlılıkla birlikte ortaya çıkan sosyal, psikolojik ve fiziksel kayıplar yaşlı bireylerin finansal karar verebilme kapasitelerini azaltmaktadır (Finke ve diğ., 2011; Bennett ve diğ., 2012; Gamble ve diğ., 2015). Bu sebeple yaşlı bireyleri finansal karar verme süreçlerinde destekleyecek, tarafsız destek mekanizmalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Finansal sosyal hizmet, tam da bu ihtiyacın giderilmesinde rol oynamaktadır; yaşlı bireylere birtakım beceriler kazandırarak ya da onlara danışmanlık yaparak onları finansal açıdan güçlendirmeyi hedeflemektedir.

Özellikle ülkemiz gündeminde olan sığınmacılar ve göçmenler de finansal sosyal hizmet uygulamalarından faydalanabilecek gruplardır. Yapılan araştırmalar göçmelerin sosyal ve finansal dışlanma risklerinin yüksek olduğunu göstermektedir (Barboni, Cassar ve Demont; 2017; Datta, 2009). Buna ek olarak göçmenler için verilen finansal hizmetler de oldukça kısıtlıdır (Anderloni ve Vandone, 2008). Dil engeli ise bu süreci daha karmaşık hale getirmektedir. Bu sebeple göçmenlerin ve sığınmacıların finansal açıdan güçlendirilmesi büyük önem arz etmektedir. Çalışma izinlerinin çıkarılması, resmi işlemlerin yürütülmesi, iş başvurularının yapılması, sosyal yardımlara başvurma, mesleki kurslara yönlendirme ve benzeri birçok süreçte sosyal hizmet uzmanları danışmanlık görevi üstlenebilmektedirler.

Finansal sosyal hizmet uygulamaları daha farklı kırılgan gruplara yönelik olarak da gerçekleştirilmektedir. Aile içi şiddete maruz kalmış kadınların güçlendirilmesinde de finansal sosyal hizmet yaklaşımı sıklıkla kullanılmaktadır. Güncel bir çalışma, aile-içi şiddete maruz kalmış kadınlara yönelik finansal okur-yazarlığı artırma çalışmalarının bu kadınları güçlendirme yolunda büyük bir katkı sağladığını ortaya koymaktadır (Stylianou, Counselman-Carpenter ve Redcay 2019). Benzer şekilde aile içi şiddete maruz kalmış kadınlara verilen finansal eğitimin finansal bilgiyi ve becerileri

geliştirdiğini, algılanan finansal sıkıntıları azalttığını gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Postmus ve diğ., 2015). Sadece şiddete uğramış kadınların rehabilitasyonunda değil, şiddet vakalarını önlemede de finansal sosyal hizmetin rolü büyüktür. Yapılan araştırmalar, maddi olarak kırılgan kadınların aile içi şiddete maruz kalma oranlarının, diğer kadın gruplarına göre daha yüksek olduğunu göstermektedir (Tolman ve Raphael, 2000; Weaver ve diğ., 2009). Bu durum finansal sosyal hizmet uygulamalarının önemini vurgulamakta ve değerini artırmaktadır.

Finansal Sosyal Hizmet Eğitimi

Finansal sosyal hizmet uygulamalarını gerçekleştirebilmek için sosyal hizmet uzmanlarının sahip olması gereken birtakım bilgi ve beceriler bulunmaktadır. Bu becerilerin uzmanlara kazandırılabilmesi için ise sosyal hizmet okullarının müfredatlarına finansal sosyal hizmet ile ilgili dersler konulması ve bilgilere yönelik uygulamaların olması gerekmektedir.

Finansal Sosyal Hizmet oldukça yeni bir uygulama alanıdır ve bu alanda eğitim veren sosyal hizmet okulları olsa da bu programlar hem ortaya çıktığı Amerika Birleşik Devletleri'nde, hem de sosyal hizmetlerin gelişmiş olduğu diğer birçok Batı ülkesinde de yeterli değildir (Karger, 2015). Bazı geneli müfredatlarda mesleki sosyal hizmet, finansal okur-yazarlık gibi ilgili uzmanlık dersleri bulunurken, bazılarında ekonomik refah konularına bile değinilmediği görülmüştür (Gates, Koza ve Akabas, 2016). Sosyal hizmet öğrencileriyle yapılan bir çalışmaya göre öğrenciler, sosyal uzmanlarının müracaatçıların finansal refahına katkı sunmada büyük rol oynayabileceklerini, ancak bu konularda yeterince eğitim görmediklerini ve müfredatlarının eksik olduğunu belirtmişlerdir (Loke, Birkenmaier ve Hageman, 2017). 56 sosyal hizmet uzmanıyla yapılan bir çalışmada ise, uzmanlar hizmet verdikleri müracaatçı gruplarının finansal sorunlarını çözmede kendilerini yetersiz hissettiklerini belirtmişlerdir (Despard, Chowa ve Hart, 2011).

Sosyal hizmet uzmanlarının finansal okuryazarlıklarını ve yeteneklerini araştıran ve finansal sosyal hizmet derslerinin üniversitelerdeki sosyal hizmet öğrencileri müfredatlarına yerleştirilmesini savunan önemli miktarda araştırma vardır (Kindle, 2013; Sherraden ve diğ., 2007). Bu araştırmalar, müfredatlardaki finansal sosyal hizmet derslerinin ve özel sertifika programlarının, sosyal hizmet uzmanlarının bu alandaki bilgi ve beceri düzeylerini önemli derecede artırdığını göstermektedir. Sosyal hizmet müfredatına modüllerin dâhil edilmesinin tutumları değiştirmede, temel finansal yönetim konusunda müracaatçılara yardımcı olma konusunda güven

oluşturma, finansal yetenekler hakkında daha fazla bilgi edinme ve bazı kişisel finansal davranışlarda iyileşme sağlamada etkili olduğunu göstermektedir (Frey ve diğ., 2017b; Sherraden ve diğ., 2017).

Amerika Birleşik Devletleri'nde bazı sosyal hizmet okullarında sosyal hizmet eğitimi kapsamında ya da sertifika programları kapsamında verilen mevcut finansal sosyal hizmet eğitimlerinin oldukça kapsayıcı bir müfredatı bulunmaktadır. New York şehrinde ise yedi sosyal hizmet okulu birleşerek finansal sosyal hizmete yönelik ortak bir müfredat oluşturmuştur (Horwitz & Briar-Lawson, 2017). Maryland'de Finansal İstikrar Yolu Projesi ise sosyal hizmet uzmanlarını müracaatçıların finansal problemlerine cevap vermeyi amaçlayan bilgi, beceri ve tutumları kazandırmayı hedeflemektedir (Frey ve diğ., 2017b). Ayrıca bu okullarda finansal sosyal hizmetin kuramsal bilgisi uygulamayla da desteklenmektedir.

Bu programlarda müracaatçı gruplarının finansal durumlarına yaşam döngülerinin, sosyal sınıfın ve kültürel geçmişin etkileri incelenmektedir. Para biriktirme, tüketici koruma kanunları, vergilendirme, sosyal yardımlar, girişimcilik programları gibi politikalarla birlikte, finansal durumun değerlendirilmesi ve hedef belirlenmesi, finansal koçluk ve tüm bu finansal destek uygulamalarını geleneksel psiko-sosyal destek müdahaleleriyle birleştirme gibi konular yer almaktadır. Sosyal adalet, etik ikilemler, anahtar kamu politikaları, finansal sosyal hizmet yaklaşımları, kültür, etnik köken ve toplumsal cinsiyet gibi değişkenlerin finansal duruma etkisi, özel grupların finansal ihtiyaçları, kriz anında yapılabilecek finansal uygulamalar, finansal öz-farkındalık gibi konular finansal sosyal hizmet müfredatında yer alan konular arasındadır. Bütün bu müfredat konuları, finansal yapabilirlik ve varlık geliştirme hakkında bir ders kitabı ile de desteklenmektedir (Sherraden, Birkenmaier, & Collins, 2017).

Türkiye'de Finansal Sosyal Hizmet

Ülkemiz sosyal hizmet tarihine bakıldığında da finansal güçlendirmeye yönelik birçok uygulamanın var olduğu görülmektedir. Makro düzeydeki temel politikalardan sosyal güvenlik uygulamaları ve emeklilik politikaları bireylerin finansal ve sosyal refahını sağlamada önemli bir rol oynamaktadır. Benzer şekilde istihdam politikaları da refah devletlerinin ve ülkemizin temel mali politikaları arasında yer almaktadır. Sosyal adaleti sağlamak için geleneksel olarak sosyo-ekonomik destek çalışmaları, istihdamı desteklemeye yardımcı çalışmalar Türkiye'deki temel sosyal hizmet uygulamaları arasındadır. Kırılgan grupların ekonomik refahlarının artırılmasına yönelik yapılan

çalışmalarda sosyal yardımların etkisi büyüktür. Özellikle Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları ve Belediyeler tarafından yapılan sosyal yardımlar, Türkiye'deki sosyal yardımların çatısını oluşturmaktadır. Birçok çalışma, sosyal yardımların, özellikle sağlık, istihdam ve eğitim alanındaki şartlı nakit transferlerinin yoksulluğu azaltmadaki etkisini ortaya koymaktadır (Arpacioğlu-Özdemir, 2019; Çelikay ve Gümüş, 2017; Demir-Şeker, 2008; Şener, 2010). Bunlara ek olarak asgari geçim indirimi, işsizlik sigortası, dul ve yetim aylıkları, yaşlılık maaşı (65 yaş aylığı) gibi uygulamalar, ekonomik olarak kırılgan grupların finansal güçlendirilmesine katkıda bulunmaktadır. Ancak küresel ekonomik darboğazlar, kemer sıkma politikaları ve krizler göz önünde bulundurulduğunda, sosyal yardımların sürdürülebilir olmadığı konusu birçok akademisyen ve ekonomist tarafından gündeme getirilmektedir (Buğra ve Adar, 2007; Bulut, 2011; Güneş, 2012). Özellikle ülkemizde yaşanan mülteci krizi, ekonomik olarak kırılgan olan bu gruplara yönelik yapılan maddi yardımları sürdürülemez kılmaktadır. Bugün ülkemizde bulunan birçok uluslararası örgüt, nakit transferleri yerine mültecilerin geçimlerini sağlayabilmelerine yönelik fırsatlar yaratmak için çeşitli çalışmalarda bulunmaktadır. Mülteci kadın ve erkeklere yönelik istihdam artırıcı eğitimler, kooperatif kurma ve girişimciliği destekleme programları gibi yardım programlarıyla mülteci grupların istihdamlarını artırarak onların ekonomik refahına katkıda bulunmaları amaçlanmaktadır. Sınırlı olan kaynakların yönetimi de hem bireysel refah hem de refah devletinin kaynaklarının etkin kullanımı açısından da büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda Türkiye'de başlıca finansal güçlendirme aracı olan sosyal yardımlar, finansal sosyal hizmet anlayışının sadece sınırlı bir bölümünü oluşturmaktadır.

İstihdamı destekleme ve istihdama yönelik danışmanlık yapmak da ülkemizdeki sosyal hizmet uzmanlarının finansal sosyal hizmet kapsamında yaptıkları uygulamalar arasında yer almaktadır. İş arayan bireyleri İŞKUR'a ve çeşitli özel istihdam bürolarına, belediye ve çeşitli projeler kapsamında açılan meslek edindirme kurslarına yönlendirme sosyal hizmet uzmanlarının sıklıkla yaptığı uygulamalar arasındadır. Ancak bütün bu uygulamalar mikro düzeyde kalmaktadır ve çoğunlukla bu vakaların takibi yapılamamaktadır. Mezo ve makro düzeyde de lobi faaliyetleri yapma, istihdam alanları yaratma gibi uygulamalar sosyal hizmet uzmanlarının hem idari gücünün dışında bulunmakta, hem de iş yükleri göz önünde bulundurulduğunda gerçeķçi olmayan bir rol olarak kalmaktadır.

Öte yandan finansal okur-yazarlık Türkiye’de giderek popülerite kazanan bir beceri haline gelmektedir. Son zamanlarda finansal okur-yazarlık alanında hem kamu kurumları, hem de STK’lar tarafından eğitimler düzenlenmekte, çevrimiçi (online) eğitim malzemeleri giderek yaygınlaşmaktadır. Farklı kamu kurumları ve sivil toplum örgütleri tarafından finansal okur-yazarlık eğitimleri verilmektedir. Her ne kadar başlıkları aynı olsa da, bu eğitimlerin içerikleri ve seviyeleri farklılık gösterebilmektedir. Örneğin Türkiye Gelişim, Girişim ve Teknolojileri Derneği tarafından düzenlenen bir finansal okuryazarlık eğitimi kapsamında “Yatırım Kararları ve Yatırım Planı, Yatırım Aracı Seçimi ve Yatırım Portföyü Yatırımlarda Risk Yönetimi, Menkul Kıymet ve Borsa Terminolojisi” gibi yüksek gelir grubuna hitap eden eğitim modülleri verilmektedir (TGGTD, 2019). TC Merkez Bankası ise “Herkes için Ekonomi” sloganıyla yola çıktığı projede ise ilkökul seviyesinde finansal okuryazarlık eğitimleri verilmektedir (TCMB, 2019). Bu durum finansal okur-yazarlığın tanımlanmasında ve ölçülmesinde birtakım sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu duruma ek olarak bu eğitimler genellikle jenerik içeriklere sahiptir ve bireysel ihtiyaca yönelik tasarlanmamışlardır. Ayrıca bu eğitimlerin asıl ihtiyaç sahiplerine ulaşp ulaşmadığı tartışma konusudur. Bu tür çevrimiçi materyallere ulaşmak hem maddi imkân, hem de teknoloji okuryazarlığı gerektirmektedir.

Finansal okur-yazarlık popüler bir kavram ve istenilen bir beceri haline gelmiş olsa da, finansal okur-yazarlık seviyesine ilişkin araştırmalar oldukça sınırlıdır. Bu tür araştırmalar genellikle üniversite öğrencileri üzerine yoğunlaşmıştır (Biçer, 2016; Er ve diğ., 2014; Ergün, Şahin ve Ergin, 2014; Kılıç, Ata ve Seyrek, 2015). Bu araştırmalar üniversite öğrencilerinin bölüm, sınıf, cinsiyet gibi değişkenlerle finansal okur-yazarlık düzeyini irdelemektedir. Toplumun geneline ya da kırılgan gruplara yönelik bir finansal okur-yazarlık araştırmasına rastlanmamıştır. Benzer şekilde, finansal sosyal hizmet uygulamaları gerçekleştirebilecek olan sosyal hizmet uzmanları ya da öğrencileri arasında da benzer çalışmalara rastlanmamıştır. Diğer bir deyişle, hem ihtiyaca yönelik tespit, hem de ihtiyaca cevap verebilecek işgücünün özelliklerini belirleyebilecek çalışmalar mevcut değildir.

Türkiye’deki sosyal hizmet bölümlerinin müfredatlarına bakıldığında ise finansal sosyal hizmete dair derslerin çok sınırlı olduğu görülmektedir. Mevcut dersler genellikle sosyal yardımlar üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bazı okullarda ise genel ekonomi ve yoksulluğa ilişkin dersler bulunsa da Türkiye’deki finansal yapı, bütçe yönetimi, finansal okur-yazarlık gibi dersler mevcut değildir. Ancak finansal sosyal hizmetin uygulamalarının gerçekleştirilebilmesi için sosyal hizmet uzmanları birtakım

becerilere ihtiyaç duymaktadırlar. Bu bağlamda Türkiye’de de finansal sosyal hizmete yönelik derslerin müfredata girmesi gereği ortaya çıkacaktır.

SONUÇ

Finansal Sosyal Hizmet alanında yapılan bu literatür taraması, dünyada ve ülkemizde nispeten yeni olan bu alanın önemini ve gerekliliğini vurgulamaya çalışmıştır. Her ne kadar benzer alanlar mevcut olsa da, finansal sosyal hizmet uygulamaları hem bütüncül bakış açısına sahip olması, hem de farklı düzeylerde müdahale imkânı sunması açısından diğer uygulama alanlarının önüne geçmektedir. Finansal güçlendirmeyi amaçlayan bu sosyal hizmet alt dalı sadece ekonomik değil, ruhsal ve sosyal refahın sağlanmasına da katkı sunmaktadır. Tüm dünyada ekonomik istikrarsızlığın önümüzdeki yıllarca da sürmesinin muhtemel olduğu (Birkenmaier ve diğ., 2013) göz önüne alındığında, finansal sosyal hizmete olan ihtiyaç giderek artacaktır. Türkiye’de bu ihtiyacın giderilmesine yönelik hem uygulama, hem de eğitim alanında yapılabilecek öneriler aşağıdaki gibidir:

Sosyal hizmet uzmanlarının mikro düzeyde yapabilecekleri finansal sosyal hizmet uygulamalarının başında eğitim çalışmaları gelmektedir. Özellikle kamu bünyesinde çalışan sosyal hizmet uzmanlarının, çalıştıkları gruplara yönelik finansal konularda eğitimler vermeleri önerilmektedir. Her eğitimin içeriği çalışılan bireylerin ya da grupların ihtiyacına göre tasarlanması uygun olacaktır. Örneğin yaşlı bakım ve rehabilitasyon merkezlerinde çalışan sosyal hizmet uzmanlarının yaşlılara özel bütçe yapma, yaşlılara verilen yardımlar, yaşlılara yönelik dolandırıcılık ve korunma yöntemleri gibi eğitimler vermesi yaşlıların finansal refahının artmasında büyük rol oynayacaktır. Şiddet Önleme ve İzleme Merkezinde çalışan sosyal hizmet uzmanlarının birlikte çalıştıkları kadınlara yine bütçe yapma ve para yönetimi, iş olanakları ve mesleki kurslar, girişimcilik, banka ve kredi sistemi, mobil ve çevrimiçi bankacılık hizmetleri gibi konularda eğitim vermeleri önerilmektedir. Benzer eğitim ve danışmanlıklar hali hazırda sosyal hizmet uzmanları tarafından veriliyor olsa bile, bu tür eğitimlerin standardize edilerek düzenli olarak verilmesi büyük önem arz etmektedir. Çocuk, yaşlı, kadın, engelli ve göçmenler gibi kırılgan gruplara yönelik eğitim programlarının oluşturularak düzenli olarak tüm resmi kurumlarda verilmesi, bu eğitimlerin etkinliğinin ölçülebilmesi için çeşitli ölçüm araçlarının geliştirilmesi önerilmektedir. Örneğin her eğitim programına özel finansal okur-yazarlık testleri geliştirilip ön test ve son test olarak uygulanması, etkinliğin yeterli olmadığı eğitim programlarının içeriklerinin geliştirilmesi de öneriler arasında yer almaktadır.

Finansal sosyal hizmet uygulamalarının başarısı, bu alanda çalışabilecek sosyal hizmet uzmanlarının yetiştirilmesi için de gerekli zemini hazırlamakla başlar. Ülkemizdeki sosyal hizmet müfredatlarında ise finansal sosyal hizmetle ilgili bir içerik bulunmamaktadır. Türkiye’de son yıllarda birçok sosyal hizmet bölümü açılmıştır ve bu bölümlerin sayısı yüzü geçmiş durumdadır. Bu duruma istinaden sosyal hizmet alanında da çekirdek müfredat oluşturma çalışmaları başlamıştır. Finansal sosyal hizmet uygulamasının geliştirilmesiyle birlikte çekirdek müfredata alana yönelik eğitimlerin konulması tavsiye edilmektedir. Eğitim konuları arasında bütçe yapma, sosyal yardımlar ve çalışma mekanizmaları, vergi yükümlülükleri ve vergi sistemi, istihdam koşulları ve işçi hakları, banka ve kredi sistemleri gibi konuların bulunması önerilmektedir. Bu tür eğitim ya da sertifika programlarının geliştirilmesinde tüketici bilimleri, iktisat ve işletme gibi diğer iktisadi bilimlerle işbirliği yapılması önerilmektedir. Finansal sosyal hizmet eğitimlerinin tasarlanması ve verilmesi, finansal sosyal hizmet alanında uygulama yapabilecek insan kaynağının oluşturulması açısından büyük bir adım olacaktır.

KAYNAKÇA

- Adams, R. (1990). *Self Help, Social Work and Empowerment*. Basingstoke, UK: Macmillan Educational.
- Alves, L. M. ve Wilson, S.R. (2008). The effects of loneliness on telemarketing fraud vulnerability among older adults. *Journal of Elder Abuse and Neglect*, 20(1), 63–85. https://doi.org/10.1300/J084v20n01_04
- Anderloni L. ve Vandone D. (2008) Migrants and Financial Services:Which Opportunities for Financial Innovation?. In: Molyneux P., Vallelado E. (eds) *Frontiers of Banks in a Global Economy*. Palgrave Macmillan Studies in Banking and Financial Institutions. Palgrave Macmillan, London
- Archuleta, K. L., Dale, A. ve Spann, S. M. (2013). College Students and Financial Distress: Exploring Debt, Financial Satisfaction, and Financial Anxiety. *Journal Of Financial Counseling And Planning*, 24(2), 50-62.
- Arpacıoğlu-Özdemir, Ö. (2019). Bir sosyal koruma bileşeni olan sosyal yardımların yoksulluk üzerinde etkisi: Ampirik bir uygulama. *Journal of International Social Research*, 12(63), 968-977.
- Barboni, G., Cassar, A. ve Demont, T. (2017). Financial exclusion in developed countries:a field experiment among migrants and low-income people in Italy. *Journal of Behavioral Economics for Policy*, 1(2), 39-49.
- Bennett, J.S., Boyle, P.A., James, B.D. ve Bennett, D.A. (2012). Correlates of health and financial literacy in older adults without dementia. *BMW Geriatrics*, 12(1), 30. <https://doi.org/10.1186/1471-2318-12-30>

- Biçer, E. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık ile İlgili Tutum ve Davranışlarının Değerlendirilmesi / Evaluation of University Student's Financial Literacy Related to Attitudes and Behavior. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 20(4), 1519-1533. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunisobil/issue/26966/283411>
- Birkenmaier, J., ve Curley, J. (2009). Financial credit: Social work's role in empowering low-income families. *Journal of Community Practice*, 17(3), 251–268.
- Birkenmaier, J., ve diğ. (2013). The role of social work in financial capability: Shaping curricular approaches. In Birkenmaier, Curley & Sherraden (Eds.), *Financial capability and asset development: Research, education, policy and practice* (pp. 278–301). New York, NY: Oxford University Press.
- Brown, M., Grigsby, J., van der Klaauw, W., Wen, J., ve Zafar, B. (2016). Financial Education and the Debt Behavior of the Young. *The Review of Financial Studies*, 29 (9), 2490–2522.
- Buğra, A. ve Adar, S. (2007). "Türkiye'nin Kamu Sosyal Koruma Harcamalarının Karşılaştırmalı Bir Analizi," *Sosyal Politika Forumu*, Nisan 2007, ([http://www.spf.boun.edu.tr/docs/SocialPolicyWatch_Rapor TR.pdf](http://www.spf.boun.edu.tr/docs/SocialPolicyWatch_Rapor_TR.pdf), (25.11.2011).
- Bulut, M. (2011), "Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Sosyal Yardım Yaklaşımı ve Türkiye'de Durum", *Yardım Dayanışma Dergisi*, 2(3), 57-64.
- CFSW (Center for Financial Social Work) (2018). *Financial Social Work: What It is, What It Does, Why It Matters in All Economic Times*. Center for Financial Social Work. Huntersville, North Carolina, USA.
- Council on Social Work Education (CSWE). (2017). *Curricular Guide for Economic Well-being Practice*. [https://www.ssw.umaryland.edu/media/ssw/fsw/EWB_cover-text_web_FINAL-\(1\)-1.pdf](https://www.ssw.umaryland.edu/media/ssw/fsw/EWB_cover-text_web_FINAL-(1)-1.pdf)
- Council on Social Work Education (CSWE). (2015). *2015 Educational policy and accreditation standards*. Retrieved from <https://www.cswe.org/Accreditation/Standards-and-Policies/2015-EPAS>
- Çelikay, F. ve Gümüş, E. (2017), "The effect of social spending on reducing poverty", *International Journal of Social Economics*, 44 (5). 620-632.
- Dahlem, K. A. (2010). *Attitudes to Savings and Financial Education Among Disability-Related Population Groups: Findings from the Financial Literacy Focus Groups*. Working Paper, WP 10-8. Center for Financial Security, University of Wisconsin Madison, USA.
- Datta, K. (2009). *Risky Migrants?: Low-Paid Migrant Workers Coping With Financial Exclusion in London*. *European Urban and Regional Studies*, 16(4), 331–344.
- Groups: *Findings from the Financial Literacy Focus Groups*. Working Paper 10-8. Center for Financial Security, University of Wisconsin Madison, Madison, USA. <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.369.6291&rep=rep1&type=pdf>
- Demir-Şeker, S. (2008). *Türkiye'de Sosyal Transferlerin Yoksulluk Üzerine Etkisi*. Uzmanlık Tezi. TC Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Derezotes, D.S. (2000). *Advanced Generalist Social Work Practice*. Thousand Oaks, CA: Sage.

- Despard, M. R., Chowa, G. A. N. ve Hart, L. J. (2012). Personal Financial Problems: Opportunities for Social Work Interventions? *Journal of Social Service Research*, 38(3), 342-350.
- Dew, J., Britt, S., ve Huston, S. (2012). Examining the Relationship Between Financial Issues and Divorce. *Family Relations*, 61(4), 615-628. doi:10.1111/j.1741-3729.2012.00715.x
- El Issa, E. (2016) 2016 American Household Credit Card Debt Study. NerdWallet. Retrieved from <https://www.nerdwallet.com/blog/average-credit-card-debt-household/>
- Elbogen, E.B., Tiegreen, J., Colleen, V. ve Bradford D.W. (2011). Money management, mental health, and psychiatric disability: A recovery-oriented model for improving financial skills. *Psychiatric Rehabilitation Journal*, 34(3), 223-231.
- Er, F., Temizel, F., Özdemir, A. ve Sönmez, H. (2014). Lisans Eğitim Programlarının Finansal Okuryazarlık Düzeyine Etkisinin Araştırılması: Türkiye Örneği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(4), 113-126).
- Ergün, B., Şahin A. ve Ergin, E., (2014). Finansal Okuryazarlık: İşletme Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(34), 847-864.
- Financial Therapy Association (2018). FTA information. Retrieved from <https://www.financialtherapyassociation.org/>
- Finke, M.S., Howe, J.S. ve Huston, S.J. (2011). Old Age and the Decline in Financial Literacy. *SSRN Electronic Journal*, August <https://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1948627>
- FINRA Investor Education Foundation. (2009). Financial capability in the United States national survey: Executive summary. FINRA Investor Education Foundation, Washington, DC.
- Frey, J.J., Sherraden, M., Birkenmaier, J. ve Callahan, C. (2017a). Financial Capability and Asset Building in Social Work Education. *Journal of Social Work Education*, 53 (1), 79-83.
- Frey, J.J., Hopkins, K., Osteen, P., Callahan, C., Hageman, S. ve Ko, J. (2017b). Training Social Workers and Human Service Professionals to Address the Complex Financial Needs of Clients. *Journal of Social Work Education*, 53 (1), 118-131.
- Gamble, K., Boyle, P., Yu, L. ve Bennett, D. (2015). Aging and financial decision making. *Management Science* 61(11), 2603–2610. <https://doi.org/10.1287/mnsc.2014.2010>
- Gates, L. B., Koza, J., ve Akabas, S. H. (2016). Social work's response to poverty: From benefits dependence to economic self-sufficiency. *Journal of Social Work Education*, 52, 1–19.
- Gillen, M., ve Loeffler, D. N. (2012). Financial Literacy and Social Work Students: Knowledge is Power. *Journal of Financial Therapy*, 3 (2), 27-38.
- Güneş, M. (2012). Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımların Bir Kamu Politikası Olarak Sürdürülebilirliği. *Selçuk Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 12 (24),149-184.
- Horwitz, S., ve Briar-Lawson, K. (2017). A multi-university economic capability-building collaboration. *Journal of Social Work Education*, 53(1), 149–158.
- Huston, S. J. (2010). Measuring Financial Literacy. *The Journal of Consumer Affairs*, 44(2), 296-316.

- IFSW (International Federation of Social Workers) (2014) Global Definition of Social Work. Retrieved from <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>
- Jiménez-Solomon, O.G., Méndez-Bustos, P., Swarbrick, M., Díaz, S., Silva, S., Kelley, M., Duke, S., Lewis-Fernández, R (2016). Peer-supported economic empowerment: A financial wellness intervention framework for people with psychiatric disabilities. *Psychiatric Rehabilitation Journal*, 39(3), 222-233.
- Karger, H. (2015). Curbing the Financial Exploitation of the Poor: Financial Literacy and Social Work Education. *Journal of Social Work Education*, 51(3), 425-428.
- Kefela, G. (2011). Implications of financial literacy in developing countries. *African Journal of Business Management*, 5 (9), 3699-3705.
- Kemp, B.J., Mosqueda, L.A. (2005). Elder financial abuse: an evaluation framework and supporting evidence. *Journal of American Geriatric Society* 53(7),1123–1127. <https://doi.org/10.1111/j.1532-5415.2005.53353.x>
- Kılıç, Y., Ata, H. ve Seyrek, İ. (2015), Finansal Okuryazarlık: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 66, 129-150.
- Kindle, P. A. (2009). Financial literacy and social work: Questions of competence and relevance (Doctoral dissertation, University of Houston). ProQuest UMI Dissertation Publishing.
- Kindle, P.A. (2013) The Financial Literacy of Social Work Students, *Journal of Social Work Education*, 49(3), 397-407.
- Loke, V. Birkenmaier, J. ve Hageman, S. (2017). Financial Capability and Asset Building in the Curricula: Student Perceptions. *Journal of Social Work Education*, 53(1), 84-98.
- Lusardi, A. (2011). Americans' Financial Capability. Report prepared for the Financial Crisis Inquiry Commission, and NBER Working Paper No. 17103.
- Lusardi, A. ve Mitchell, O.S (2011). Financial literacy around the world: an overview. *Journal of Pension Economics and Finance*, 10, 497-508.
- Lusardi, A. (2012). Financial literacy and financial decision making in older adults. *Generations* 2(8),25–32.
- Lusardi, A., Samek, A., Kapteyn Glinert, L.A., Hung, A., ve Heinberg, A. (2017). Visual tools and narratives: New ways to improve financial literacy. *Journal of Pension Economics and Finance*, 16(3),297–323.
- Marcolin, S., ve Abraham, A. (2006, September). Financial literacy research: Current literature and future opportunities. Paper presented at the 3rd International Conference on Contemporary Business, Leura, NSW, Australia.
- Macleod, S., Musich, S., Hawkins, K., Armstrong, D.G. (2017). The growing need for resources to help older adults manage their financial and healthcare choices. *BMC Geriatrics* 17(84). <https://doi.org/10.1186/s12877-017-0477-5>
- Mellan, O. (1995). *Money Harmony: Resolving money conflicts in your life and relationships*. New York, NY: Walker & Company.
- Netemeyer, R.G., Warmath, D., Fernandes, D., ve Lynch, J.G. (2018). How Am I Doing? Perceived Financial Well-Being, Its Potential Antecedents, and Its Relation to Overall Well-Being. *Journal of Consumer Research*, 45 (1), 68–89. <https://doi.org/10.1093/jcr/ucx109>

- Nyhus, E. K. ve Webley, P. (2001). The role of personality in household saving and borrowing behaviour. *European Journal of Personality*, 15, 85–103.
- Postmus, J. L., Hetling, A., ve Hoge, G. L. (2015). Evaluating a financial education curriculum as an intervention to improve financial behaviors and financial well-being of survivors of domestic violence: Results from a longitudinal randomized controlled study. *Journal of Consumer Affairs*, 49(1), 250–266.
- Rabiner, D.J., O’Keeffe, J., Brown, D. (2008). A conceptual framework of financial exploitation of older persons. *Journal of Elder Abuse and Neglect*. 16(2), 53–73. https://doi.org/10.1300/J084v16n02_05
- Remund, D.L. (2010). Financial Literacy Explicated: The Case for a Clearer Definition in an Increasingly Complex Economy. *The Journal of Consumer Affairs*, 44 (2), 276-2965.
- Sayinzoga, A., Bulte, E. H. ve Lensink, R. (2016). Financial literacy and financial behaviour: Experimental evidence from rural Rwanda. *Economic Journal*, 126 (594), 1571-1599.
- Schuchardt, J., Bagwell, D. C., Bailey, W. C., DeVaney, S. A., Grable, J. E., Leech, I. E., Lown, J. M., Sharpe, D. L., ve Xiao, J. J. (2007). Personal finance: An interdisciplinary profession. *Financial Counseling and Planning*, 18(1), 61-69.
- Sen, A. (2004). *Özgürlükle Kalkınma*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sherraden, M. S., Birkenmaier, J. M., ve Collins, M. J. (2017). *Financial capability and asset-building in vulnerable households*. New York, NY: Oxford University Press.
- Sherraden, M.S., Birkenmaier, J., McClendon, G. G. ve Rochelle, M. (2017). Financial Capability and Asset Building in Social Work Education: Is It “The Big Piece Missing?” *Journal of Social Work Education*, 53(1), 132-148.
- Sherraden, M. S., Laux, S., ve Kaufman, C. (2007). Financial education for social workers. *Journal of Community Practice*, 15(3), 9–36.
- Stuart, P. H. (2016). Financial capability in early social work practice: Lessons for today. *Social Work*, 61(4), 297–304.
- Stylianou, A.M., Counselman-Carpenter, E. ve Redcay, A. (2019). Developing a Financial Literacy Program with Survivors of Intimate Partner Violence: The Voices of Survivors. *Social Work*, 4 (4), 311–320. <https://doi.org/10.1093/sw/swz034>
- Şener, Ü. (2010). *Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları, TEPAV Politika Notu, TEPAV: ANKARA*. https://www.tepav.org.tr/upload/files/1271313906r3055.Yoksullukla_Mucadelede_Sosyal_Guvenlik.pdf
- Tolman, R. M. ve Raphael, J. (2000). A review of research on welfare and domestic violence. *Journal of Social Issues*, 56(4), 655–682.
- Totenhagen, C.J., Casper, D.M., Faber, K.M., Bosch, L. A., Wiggs, C.B., ve Borden, L. M. (2015). Youth Financial Literacy: A Review of Key Considerations and Promising Delivery Methods. *Journal of Family and Economic Issues*, 36 (2), 167-191.
- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB) (2019). *Finansal Okuryazarlık ve Ekonomi Eğitimi*. <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banka+Hakkinda/Egitim-Akademik/Finansal+Okuryazarlik/>
- Türkiye Girişim Gelişim ve Teknolojileri Derneği (TGGTD) (2019). *Finansal Okur Yazarlık Eğitimi*. <http://tgtd.org/sayfa/finansal-okur-yazarlik-egitimi>

- UMBSSW (University of Maryland School of Social Work) (2018). Financial Social Work Initiative. Retrieved from <https://www.ssw.umaryland.edu/fsw/about-fsw/>
- Weaver, T. L., Sanders, C. K., Campbell, C. L., ve Schnabel, M. (2009). Development and preliminary psychometric evaluation of the domestic violence-related financial issues scale (DV-FI). *Journal of Interpersonal Violence*, 24(4), 569–585.
- Willis, L. E. (2008). Against consumer financial literacy education. *Iowa Law Review*, 94(1), 226–248.
- Wolfsohn, R. (2012). Linking policy and practice. In E. F. Hoffler & E. J. Clark (Eds.), *Social Work Matters: Power of Linking Policy and Practice* (pp. 219–223). Washington, DC: NASW Press.
- Xiao, J. J. (2008). Applying behavior science theories in financial behaviors. In J. J. Xiao (Ed.), *Handbook of consumer finance research* (pp. 69–81). New York: Springer.
- Zastrow, C. ve Kirst-Ashman, K.K. (2015). *İnsan Davranışı ve Sosyal Çevre II*. Ankara: Nika Yayınevi., H. S. (1967) "Assessment of Empathic Ability by Means of a Situational Test". *Journal of Counseling Psychology*, 14, 57-60.